

دانشکده پزشکی
گروه طب سنتی

پایان نامه جهت اخذ درجه دکترای تخصصی Ph.D
رشته طب سنتی

عنوان

بررسی پایایی شاخص های تعیین مزاج و تعیین روایی ملمس و هیئت بنیه اعضا

اساتید راهنما

دکتر محسن ناصری

دکتر سید رضا مجد زاده

اساتید مشاور

دکتر منصور کشاورز

محمد عبادیانی

اسماعیل ناظم

دانشجو

مرتضی مجاهدی

تیرماه ۱۳۹۳

چکیده

مقدمه و هدف: مفهوم مزاج بعنوان یکی از بنیادی ترین مبانی طب سنتی ایران در تشخیص سلامت، بیماری، توصیه های حفظ سلامتی و درمان، نقش مهمی ایفا می نماید. حکمای طب سنتی ایران شاخص های فراوانی را جهت تعیین مزاج تبیین و نحوه استدلال آن ها را شرح داده اند. هدف از این پژوهش بررسی پایایی شاخص های تعیین مزاج و روایی دو شاخص ملمس (دمای پوست بدن) و هیئت بنیه اعضاء (ابعاد آنترپومتریک) جهت تعیین مزاج می باشد.

روش های اجرای پژوهش: با استفاده از روش مطالعه کتابخانه ای، شاخص های تعیین مزاج از منابع معتبر استخراج و پرسشنامه اولیه طراحی و با روش مطالعه کیفی، روایی محتوای آن تعیین گردید. با دعوت از ۵۰ داوطلب و تکمیل پرسشنامه در دو مرحله آزمون Test-retest، انجام و پایایی سوالات با استفاده از آماره کاپا بررسی گردید. مزاج ۵۲ داوطلب دیگر با همکاری درمانگران طب سنتی ایران، تعیین گردید و روایی شاخص های آنترپومتریک و دمای بدن با مزاج تعیین شده با استفاده از ROC Curve و آزمون Logistic Regression ارزیابی گردید.

یافته ها و نوآوری پژوهش: منابع مورد مطالعه در ارایه شاخص های تعیین مزاج اتفاق نظر بالایی داشتند ولی به اولویت و وزن شاخص ها جهت تعیین مزاج تصریح ننموده اند. از بین ۴۷ سوال طراحی شده که روایی محتوای آن ها مورد تایید قرار گرفت، ۳۹ سوال در مرحله بررسی پایایی شاخص ها، کاپای بالاتر از ۰/۴ داشتند. از بین شاخص های دمای پوست بدن در نقاط مشخص شده و ۲۲ شاخص آنترپومتریک مورد بررسی، BMI، پهنای سر و عمق قفسه سینه بیشترین ارتباط معنادار را با گروه های مختلف مزاجی دو جنس نشان دادند ($p < 0.2$).

نتیجه گیری: با توجه به نتایج این مطالعه پیشنهاد می گردد از سوالات دارای پایایی قابل قبول حاصل از این پژوهش جهت تدوین و اعتبار سنجی ابزار استاندارد تعیین مزاج در طب سنتی ایران استفاده گردد. همچنین با استفاده از یافته های روایی هیئت بنیه اعضا پیشنهاد می گردد پژوهش های وسیعتر جهت متریک نمودن شاخص های آنترپومتریک جهت تعیین مزاج طراحی و اجرا گردد.

واژگان کلیدی: طب سنتی ایران، مزاج، پایایی، روایی، ملمس، هیئت بنیه اعضا، آنترپومتري

فهرست مطالب

د.....	فهرست مطالب.....
ز.....	فهرست جدول ها.....
ط.....	فهرست تصاویر.....
ط.....	فهرست پیوست ها.....
۱.....	فصل اول: معرفی پژوهش (کلیات).....
۱-۱.....	۱-۱. مقدمه.....
۲.....	۱-۲. بیان مسئله.....
۳.....	۱-۳. اهداف پژوهش.....
۶.....	۱-۳-۱. هدف اصلی (کلی).....
۶.....	۱-۳-۲. اهداف اختصاصی (ویژه).....
۱۰.....	۱-۳-۳. اهداف کاربردی طرح.....
۱۰.....	۱-۴. پرسشها و فرضیات پژوهش.....
۱۱.....	۱-۴-۱. پرسشهای اصلی.....
۱۱.....	۱-۴-۲. پرسشهای فرعی.....
۱۶.....	۱-۵. تعریف های عملیاتی متغیر های پژوهش.....
۱۶.....	۱-۵-۱. متغیر های مستقل و وابسته.....
۱۷.....	۱-۵-۲. متغیر های زمینه ای.....
۱۷.....	۱-۶. نوآوری پژوهش.....
۲۶.....	فصل دوم: مبانی نظری و پیشینه پژوهش.....
۲۷.....	۱-۲. مقدمه.....
۲۸.....	۱-۲-۲. مبانی نظری پژوهش.....
۲۸.....	۱-۲-۲-۱. تعریف طب سنتی.....
۳۱.....	۱-۲-۲-۲. لزوم توسعه و گسترش طب سنتی ایران.....
۳۲.....	۱-۲-۲-۳. اولویت استراتژیک تحقیقات در طب سنتی ایران.....
۳۴.....	۱-۲-۲-۴. مبانی نظری مزاج.....
۳۴.....	۱-۲-۲-۴-۱. مزاج در طب سنتی ایران.....
۳۶.....	۱-۲-۲-۴-۲. تنوع مزاج و عوامل موثر بر تغییرات آن در طب سنتی ایران.....

جایگاه مزاج در تدابیر حفظ سلامتی.....	۳-۴-۲-۲	۳۹
جایگاه مزاج در تقسیم بندی و تشخیص بیماری ها.....	۴-۴-۲-۲	۴۰
جایگاه مزاج در تجویز نسخ درمانی.....	۵-۴-۲-۲	۴۱
شاخص های تعیین مزاج در طب سنتی ایران.....	۶-۴-۲-۲	۴۳
مزاج در پزشکی رایج.....	۷-۴-۲-۲	۶۹
معادل های مزاج در سایر مکاتب طبی.....	۸-۴-۲-۲	۸۳
۵-۲-۲. شاخص های آنروپومتریک.....		۸۵
تعریف ارگونومی.....	۱-۵-۲-۲	۸۵
تعریف آنروپومتری.....	۲-۵-۲-۲	۸۵
سابقه و تاریخچه آنروپومتری.....	۳-۵-۲-۲	۸۶
توابع شاخص های آنروپومتریک.....	۴-۵-۲-۲	۸۷
اندازه گیری شاخص های آنروپومتریک.....	۵-۵-۲-۲	۸۸
۶-۲-۲. دمای پوست بدن.....		۹۵
تفاوت های بین فردی در شاخص های زیستی.....	۷-۲-۲	۹۹
تفاوت های بین فردی در تشخیص شاخص های زیستی.....	۸-۲-۲	۱۰۱
اصول اولیه طراحی و استاندارد سازی ابزار سنجش.....	۹-۲-۲	۱۰۳
۳-۲. پیشینه پژوهش های مرتبط.....		۱۰۵
۱-۳-۲. پژوهش های مرتبط با ابزار سازی و نمونه ابزارهای طراحی شده در مکاتب طب سنتی.....		۱۰۵
۲-۳-۲. پژوهش های مرتبط با بررسی ارتباط تیپ های شخصیتی با شاخص های بیولوژیک و بیماری ها.....		۱۳۵
۳-۳-۲. پژوهش های مرتبط با شاخص های تعیین مزاج و ارتباط مزاج با شاخص های بیولوژیک و بیماریها.....		۱۴۴
۴-۳-۲. پژوهش های مرتبط با شاخص های آنروپومتریک.....		۱۵۱
۵-۳-۲. پژوهش های مرتبط با دمای بدن.....		۱۵۹
فصل سوم: روش پژوهش.....		۱۶۳
۱-۳. نوع پژوهش.....		۱۶۴
۲-۳. مراحل پژوهش و خصوصیات هر مرحله.....		۱۶۴

۱۶۵	مرحله اول: مطالعه منابع طب سنتی ایران و استخراج شاخص های تعیین مزاج	۳-۲-۱
۱۶۵	مرحله دوم: طراحی پرسشنامه اولیه	۳-۲-۲
۱۶۶	مرحله سوم: بررسی روایی محتوای پرسشنامه	۳-۲-۳
۱۶۷	مرحله چهارم: بررسی پایایی پرسشنامه	۳-۲-۴
۱۶۹	مرحله پنجم: بررسی روایی شاخص های دمای بدن و ابعاد آنترپومتریک	۳-۲-۵
۱۷۳	معیارهای ورود و خروج	۳-۳
۱۷۴	ابزارهای گرد آوری داده ها	۳-۴
۱۷۵	ملاحظات اخلاقی	۳-۵
۱۷۷	فصل چهارم: نتایج و یافته های پژوهش	
۱۷۸	نتایج مرحله اول: مطالعه منابع طب سنتی ایران و استخراج شاخص های تعیین مزاج	۴-۱
۱۸۶	نتایج مرحله دوم: طراحی پرسشنامه اولیه	۴-۲
۱۸۹	نتایج مرحله سوم: بررسی روایی محتوای پرسشنامه	۴-۳
۱۹۷	نتایج مرحله چهارم: بررسی پایایی سوالات	۴-۴
۲۰۳	نتایج مرحله پنجم: بررسی روایی شاخص های دمای بدن و ابعاد آنترپومتریک	۴-۵
۲۲۱	فصل پنجم: بحث، نتیجه گیری و پیشنهادها	
۲۲۲	مرحله اول: مطالعه منابع طب سنتی ایران و استخراج شاخص های تعیین مزاج	۵-۱
۲۳۴	مرحله دوم: طراحی پرسشنامه اولیه	۵-۲
۲۴۰	مرحله سوم: بررسی روایی محتوای پرسشنامه	۵-۳
۲۴۳	مرحله چهارم: بررسی پایایی سوالات	۵-۴
۲۶۴	مرحله پنجم: بررسی روایی شاخص های دمای بدن و ابعاد آنترپومتریک	۵-۵
۲۷۲	مشکلات و محدودیتهای پژوهش	۵-۶
۲۷۶	پیشنهاد پژوهش های آینده	۵-۷
۲۷۹	نتیجه گیری	۵-۸
۲۸۱	فهرست منابع	
۲۹۷	پیوست ها	
۳۱۱	چکیده انگلیسی	

فهرست جدول ها

- جدول شماره ۱-۱. متغیرهای مطالعه..... ۱۸
- جدول شماره ۱-۲. تقسیم بندی ابعاد سرشت و منش کلونینگر و ویژگی هر گروه..... ۷۴
- جدول شماره ۲-۲. نمونه پرسشنامه فرم کوتاه ۱۲۵ سوالی سرشت و منش کلونینگر (TCI)..... ۷۵
- جدول شماره ۲-۳. نمونه پرسشنامه شخصیتی آیزنک-فرم کوتاه..... ۱۰۶
- جدول شماره ۲-۴. نمونه پرسشنامه طراحی شده جهت تفکیک گروه های گرم و سرد در طب سنتی چین..... ۱۰۸
- جدول شماره ۲-۵. فرم تعیین امتیاز دوشای واتا..... ۱۰۹
- جدول شماره ۲-۶. فرم تعیین امتیاز دوشای پیتا..... ۱۱۰
- جدول شماره ۲-۷. فرم تعیین امتیاز دوشای کافا..... ۱۱۱
- جدول شماره ۲-۸. نمونه پرسشنامه تعیین مزاج در طب سنتی ایران استفاده شده توسط شهابی و همکاران..... ۱۱۳
- جدول شماره ۲-۹. نمونه پرسشنامه ارایه شده در کتاب حفظ سلامتی از دیدگاه طب سنتی ایران..... ۱۱۵
- جدول شماره ۲-۱۰. نمونه پرسشنامه طراحی شده در مطالعه یوسفی فرد و همکاران..... ۱۲۰
- جدول شماره ۲-۱۱. نمونه فرم تعیین مزاج عام ارایه شده در مطالعه مظفر پور و همکاران..... ۱۲۳
- جدول شماره ۲-۱۲. نمونه فرم استفاده شده جهت تعیین سوء مزاج های معده در مطالعه مظفر پور و همکاران..... ۱۲۷
- جدول شماره ۲-۱۳. نمونه فرم تعیین مزاج گوارش، ارایه شده در مطالعه یوسفی و همکاران..... ۱۳۱
- جدول شماره ۲-۱۴. نمونه فرم تعیین مزاج رحم، ارایه شده در مطالعه تن ساز و همکاران..... ۱۳۴
- جدول شماره ۲-۱۵. تخمینهای آنروپومتریکی افراد بزرگسال انگلیسی محدوده سنی ۶۵-۱۹ سال..... ۱۵۲
- جدول شماره ۲-۱۶. تخمینهای آنروپومتریکی بزرگسالان هندی..... ۱۵۳
- جدول شماره ۲-۱۷. مقادیر برآوردهای آنروپومتریکی کارگران ۶۰-۲۰ ساله ایرانی..... ۱۵۵
- جدول شماره ۲-۱۸. مشخصه های آنروپومتریکی دختران دانشجوی دانشگاه تهران..... ۱۵۶
- جدول شماره ۲-۱۹. مشخصه های آنروپومتریکی پسران دانشجوی دانشگاه تهران..... ۱۵۷
- جدول شماره ۴-۱. شاخص های تعیین مزاج که مستقیماً در منابع مورد مطالعه ذکر شده است بر اساس ترتیب درج در منابع..... ۱۷۹
- جدول شماره ۴-۲. نحوه ارایه شاخص های ده گانه تعیین مزاج در منابع مورد مطالعه..... ۱۸۱
- جدول شماره ۴-۳. دلالت های شاخص های دهگانه شناخت مزاج از منظر منابع مورد مطالعه..... ۱۸۳

- جدول شماره ۴-۴. پرسشنامه اولیه طراحی شده با ۵۲ سوال..... ۱۸۷
- جدول شماره ۴-۵. نتایج تعیین روایی محتوای پرسشنامه، تنظیم شده بر اساس درصد تایید تناسب سوالات..... ۱۹۲
- جدول شماره ۴-۶. پرسشنامه ۴۷ سوالی با ضرایب کاپای محاسبه شده تنظیم شده بر اساس حداکثر ضریب کاپا..... ۱۹۸
- جدول شماره ۴-۷. پرسشنامه ۳۹ سوالی شامل سوالات با ضریب کاپای بالای ۰/۴ تنظیم شده به ترتیب بالاترین عدد کاپا..... ۲۰۱
- جدول شماره ۴-۸. تعداد اعضای گروه های مزاجی تشخیص داده شده توسط متخصصین به تفکیک جنس..... ۲۰۴
- جدول شماره ۴-۹. میانگین دمای نقاط مختلف پوست بدن در داوطلبان زن..... ۲۰۵
- جدول شماره ۴-۱۰. میانگین دمای نقاط مختلف پوست بدن در داوطلبان مرد..... ۲۰۵
- جدول شماره ۴-۱۱. میانگین شاخص های آنتروپومتریک در داوطلبان زن..... ۲۰۶
- جدول شماره ۴-۱۲. میانگین شاخص های آنتروپومتریک در داوطلبان مرد..... ۲۰۷
- جدول شماره ۴-۱۳. نمونه جدول توزیع فراوانی BMI و مقاطع مشخص شده در داوطلبان مورد مطالعه..... ۲۰۸
- جدول شماره ۴-۱۴. نمونه سطوح زیر منحنی راک مقاطع مختلف BMI در داوطلبان مرد با مزاج خشک..... ۲۱۰
- جدول شماره ۴-۱۵. مقاطعی از شاخص ها با سطح زیر منحنی راک برابر یا بالاتر از ۰/۵..... ۲۱۰
- جدول شماره ۴-۱۶. مدل نهایی مقاطع معنادار با خشکی مزاج در داوطلبان زن..... ۲۱۵
- جدول شماره ۴-۱۷. مدل نهایی مقاطع معنادار با تری مزاج در داوطلبان مرد..... ۲۱۵
- جدول شماره ۴-۱۸. مدل نهایی مقاطع معنادار با تری مزاج در داوطلبان زن..... ۲۱۶
- جدول شماره ۴-۱۹. مدل نهایی مقاطع معنادار با گرمی مزاج در داوطلبان مرد..... ۲۱۶
- جدول شماره ۴-۲۰. مدل نهایی مقاطع معنادار با گرمی مزاج در داوطلبان زن..... ۲۱۷
- جدول شماره ۴-۲۱. مدل نهایی مقاطع معنادار با سردی مزاج در داوطلبان مرد..... ۲۱۷
- جدول شماره ۴-۲۲. مدل نهایی مقاطع معنادار با سردی مزاج در داوطلبان زن..... ۲۱۸
- جدول شماره ۴-۲۳. مدل های نهایی شاخص هایی که رابطه معنادار با مزاج تعیین شده داشته اند..... ۲۱۹

فهرست تصاویر

- شکل شماره ۲-۱. ابعاد آنتروپومتریکی استاتیکی بدن انسان..... ۹۴
- شکل شماره ۲-۲. نمونه نمودار ارایه شده در کتاب حفظ سلامتی جهت تعیین درجه مزاج افراد.. ۱۱۷
- شکل شماره ۴-۱. نمونه منحنی راک مربوط به مقاطع BMI داوطلبان مرد با مزاج خشک..... ۲۰۹
- شکل شماره ۴-۲. مدل نهایی مقاطع معنادار با خشکی مزاج در داوطلبان مرد با مزاج خشک(مدل و جداول کامل)..... ۲۱۴

فهرست پیوست ها

- پیوست الف: نمونه اطلاعیه مرحله بررسی پایایی سوالات..... ۲۹۸
- پیوست ب: نمونه اطلاعیه مرحله بررسی روایی شاخص ها ۲۹۹
- پیوست ج: نمونه فرم رضایتنامه مرحله بررسی پایایی سوالات..... ۳۰۰
- پیوست د: نمونه فرم رضایتنامه مرحله بررسی روایی دما و ابعاد آنتروپومتریک ۳۰۱
- پیوست ه: نمونه فرم تعیین روایی محتوای پرسشنامه ۳۰۲
- پیوست و: نمونه فرم تعیین مزاج داوطلب توسط متخصصین طب سنتی..... ۳۰۹
- پیوست ز: نمونه فرم مربوط به جمع آوری اطلاعات شاخص ها..... ۳۱۰